

26.16

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

1959

MAGYAR KÖNYVSZEMLE, 75. ÉVF. 4. SZÁM 325—420. I. BUDAPEST, 1959. OKT.—DEC.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI
BIZOTTSÁGÁNAK FOLYÓIRATA

Megjelenik negyedévenként

Felelős szerkesztő

KÓHALMI BÉLA

Szerkesztő bizottság

DEZSÉNYI BÉLA (helyettes szerkesztő), **HARASZTHY GYULA**, **JÓBORÚ MAGDA**,
KOVÁCS MÁTÉ, **MÁTRAI LÁSZLÓ**, **MEZEY LÁSZLÓ**, **V. WALDAPFEL ESZTER**

E szám munkatársai: POLZOVIOS IVÁN, az Országos Műszaki Könyvtár osztályvezetője, CSAPODI CSABA, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának osztályvezetője, LÉCES KÁROLY, az Országos Pedagógiai Könyvtár munkatársa, KÓKAY GYÖRGY, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, CSATKAI ENDRE Kossuth-díjas, a soproni Liszt Ferenc Múzeum főigazgatója, HERNÁDY FERENC, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, D. SZEMZŐ PIROSKA, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, HARASZTHY GYULA, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának igazgatója, KARL-HEINZ JÜGELT a berlini Állami Könyvtár munkatársa, LÁZÁR PÉTER, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője, OROSZ GÁBOR, az Országos Műszaki Könyvtár munkatársa, SZ. NÉMETH MÁRIA, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának osztályvezetője, SASVÁRI DEZSŐ, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, SZIGETHY JOLÁN, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, LAKATOS ÉVA, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, MARÓT MIKLÓS, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa, PAPP SÁMUEL, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, SCHNELLER KÁROLY, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, TÓTH ANDRÁS, a budapesti Egyetemi Könyvtár osztályvezetője, SCHEIBER SÁNDOR főiskolai igazgató, KOZOCSA ISTVÁN, az Országos Pedagógiai Könyvtár munkatársa, H. IZSÓ LIVIA, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa.

Szerkesztőség: Budapest, VIII., Múzeum körút 14–16. Telefon: 134–400.

Előfizetéseket az Akadémiai Kiadó Terjesztési Osztálya vesz fel
(Budapest, V., Alkotmány utca 21.)

POLZOVICS IVÁN

Dokumentáció és információ

Az NDK dokumentációs központja, az Institut für Dokumentation h. igazgatójának tollából az intézet dokumentációs szakfolyóiratában legutóbb gyakorlati szempontból figyelemre méltó tanulmány jelent meg.¹ Célul tűzte ki a *dokumentáció* és az *információ* szakkifejezések *tartalmának* és *fogalmi elemeinek tisztázását*, s ennek nyomán az e téren fennálló fogalmi bizonytalanság elhárítását. A két fogalom tartalmi elemeinek részletes elemzésével, s ennek során magának a dokumentációs tevékenység céljainak messzeható vizsgálatával arra az eredményre jutott, hogy az *információ* néven megjelölt tevékenységi kör *nem azonos a dokumentációval, de része sem annak, hanem attól elkülönült feladatkör*, amely általában a dokumentációs szolgáltatásokra támaszkodva ugyan, de a dokumentációtól független működést fejt ki. Mégpedig 1. osztályozva tárolja a dokumentációs anyagot, 2. feltett vagy iniciative választott kérdésre feltárja a dokumentációs anyagot és 3. közvetíti az informálandó részére a feltárt anyagot, ill. annak tartalmát. Ehhez képest a *dokumentáció* feladatkörében e bontás nyomán csak a következő tevékenységi körök maradnának: 1. a primer szakirodalom dokumentációs feldolgozásra való alkalmasságának megállapítása, 2. a dokumentációra kiválasztott szakirodalmi termékek tartalmi elemzése és 3. az így elkészült dokumentációs anyag osztályozása. A dokumentáció tartalmi feladatkörének e gondosan végrehajtott elemzéséből szembetűnik, hogy bár külön fogalmi elemként veszi fel, hogy a dokumentációs feltáró munkába bevonandó szakirodalmi anyag arra érdemes legyen (Feststellen der Dokumentierwürdigkeiten der fachlich einschlägigen Dokumente), *figyelmen kívül hagyja* a feltárt anyag *közreadási* (diszeminatív) feladatkörét, ami pedig a dokumentációnak mind eredetében, mind mai tartalmi alakulásában egyik leglényegesebb eleme.

A dokumentáció tartalmi köréből eszerint *lefejtődik* mindaz, ami a fenti három tevékenységet *megelőzi* és *követi*. Ami a *megelőző* feladatköröket illeti, e tekintetben a tanulmány részletes elemzéssel mutat rá a régebben általában idevont egyes tevékenységi körök helyes hovatartozására. Nevezetesen maguknak az irodalmi termékeknek előállítása a kiadók, valamint a nyomda- és sokszorosítóipar, azok kialakítási szabályainak meghatározása a szabványosítás szerveinek feladatkörébe tartozik. A szakirodalmi termékek gyűjtése, beiktatása és rendszerezése pedig maguknak a könyvtáraknak fő tevékenységi köre, amihez járul még az így gyűjtött állományuk feltárása bibliográfiai eszközökkel. A dokumentáció ugyan maga is használja

¹ KOBLITZ, Josef: *Dokumentation und Information*. Eine terminologische Untersuchung. *Dokumentation* 6 (1959) 1, 3—10. 1.

azt az anyagot, amelyet a könyvtár (adott esetben a dokumentációs intézmény könyvtára) gyűjt, de más célból és eltérő módszerekkel. Mindaz, amit a tanulmány ebben a vonatkozásban összefoglalóan kifejti,² egy évtizedeken át folyt és sok helyütt (főleg a szakkönyvtárosok körében) még napjainkig sem lezárt³ vitának a józan értelem eszközeivel megvont tisztázása annak az elvnek megfelelően, hogy miután a dokumentáció más céllal és módszerekkel foglalkozik a primer szakirodalommal, mint a könyvtár, attól különálló sajátos tevékenység, s ezért e *két funkciót* — a könyvtárit és a dokumentációs tevékenységet — még egységes szervezet esetében is *egymástól különállóknak kell tekinteni*.

Azok a gyakorlati példák, amelyek a tanulmányban a könyvtári és dokumentációs munka egységes szervezetű külföldi megvalósulásai közül megemlítést nyertek, s amelyek között névszerint is szerepel a magyar Országos Műszaki Könyvtár, e sorok írójának véleménye szerint is nem döntik meg a két tevékenység elkülönülő sajátos alakulását. A tanulmányban közölt okokon felül és továbbmenőleg azért sem, mert pl. az Országos Műszaki Könyvtárban folyó dokumentációs tevékenység az 1949-től 1952-ig önálló műszaki Dokumentációs Központ tevékenységének, sőt belső szervezetének a volt Központi Technológiai Könyvtárral való egyesítése után is változatlan fenntartását mutatja. A szervezeti egyesítés egy ilyen irányú művelődéspolitikai áramlat következménye volt (csakúgy, mint Csehszlovákiában), de *korántsem minősítette magát a funkciót könyvtárrivá*.

Mindazzal tehát, amit a kitűnő tanulmány a dokumentáció fogalmi körének szűkítésére a *megelőző* funkciók lefejtésével összefoglal, egyet lehet érteni. Vagyis *ma már meghaladottnak tekinthető a dokumentáció minden olyanfajta fogalmi meghatározása*, amely az Institut International de Bibliographie (ma: Fédération Internationale de Documentation) még 1901-ből származó következő szélesen megvont fogalmazásán alapszik, ill. annak szövegezésbeli változata: „Documentation c'est réunir, classer et distribuer des documents de tout genre dans tous les domaines de l'activité humaine”. Ez a meghatározás egyébként már születése pillanatában is csak egyfajta tevékenységet tartott szem előtt: az IIB alapítóinak (Paul OULET és Henri LA FONTAINE-nak) kezdeményezését és 1918-ig gondozott nagy tervét, a Brüsszelben vezetett és 15 millió kartonra duzzadt központi kartotékot az embert tevékenység mindenfajta eredményeiről. De valójában *már akkor is pontatlanul* fogalmazott kodifikációnak minősülhetett, mert hiszen ebben a gyűjteményben *nem* a dokumentumokat magukat, hanem csak a róluk készült tájékoztatásokat gyűjtötték, s így ez a meghatározás messzemenően túllépett a célon. Arra azonban mindenestre megfelelő lett, hogy több mint fél évszázadon át könyvekben, tanulmányokban, kongresszusi jelentésekben, előadásokban stb. — nyilván a fogalmazás kollektív bölcsességébe vetett mélyes bizalom folytán — százak és százak ezt a fogalmi meghatározást ismételjék és variálják, értelmének és helytállásának közelebbi vizsgálata nélkül.

1953 óta ugyanez a fogalmi meghatározás a *FID*-ben már a múlté, mert az *1953-i alapszabályokban* (2. cikk a. pont) a dokumentációnak —

² Vö. I. m. 5—6. 1.

³ Vö. FISCHER, Norbert: *Verbindung von Dokumentation und traditioneller Bibliotheksführung* c. előadását, ill. az azt követő vitát az Arbeitsgemeinschaft der technisch-wissenschaftlichen Bibliotheken 1958. ápr. 24/26-án Kielben tartott 7. évi ülészakán. *Bericht über die 7. Tagung*. Essen 1958. 68—75. 1.

már haladottabb fogalma szerepel, s ezt terjeszti levelezésben is a FID címszegély formájában azóta is. Eszerint a dokumentáció nem más, mint „collection et conservation, classification et sélection, dissémination et utilisation de toute information”.⁴ Az új fogalmazásban tehát — helyesen — a gyűjtés és tárolás nem a dokumentumokra vonatkozik, hanem az azokból készített tájékoztatásokra. Így tehát a nemzetközi tekintélyűnek tekinthető új fogalmi meghatározás is *elejti* azt a tevékenységi kört, amely a dokumentációs feltáró tevékenység alapjául szolgáló primer irodalom termékeinek gyűjtésében és megóvásában, a könyvtárak sajátos tevékenységében ölt testet, s ennél fogva e tekintetben egyezik az idézett terminológiai tanulmány fel fogásával az ún. megelőző funkciókra nézve.

Nem így azonban a szűkebb értelmű dokumentációs feltáró tevékenységet követő fogalmi elemek tekintetében. Bár ez a nemzetközi fogalmi meghatározás nem említi a dokumentáció fogalmi elemeként a kétségtelenül annak tekintendő tartalmi feltárást, s ekként a dokumentumokból készülő tájékoztatásokat mintegy a dokumentációtól függetlenül létrejöhethetőnek veszi, azok gyűjtését, megóvását, osztályozását, válogatását, szétsugárzását és felhasználását a dokumentáció lényeges elemeinek minősíti. Ezek közül pedig a szóbanlevő terminológiai tanulmány csak a válogatást (bár más értelemben, mint itt)⁵ és az osztályozást tekinti a dokumentáció fogalmi elemeinek (mint-hogy a szétsugárzásról sem a dokumentáció, sem az információjában nem szól), a többit (a felhasználás kivételével), amelyet megragadhatatlannak tart,⁶ az információját fogalmi jegyei közé sorolja. Nyilvánvaló ekként, hogy a FID új fogalmi meghatározása az információját fogalmi elemeit is a dokumentáció-fogalmi körében állóknak tekinti, míg az idézett terminológiai tanulmány a dokumentáció fogalmát a fentebb ismertetett három tevékenységre szűkíti, és tartalmi körének jó részét a tőle önállósult információ fogalmába utalja át. A FID-féle fogalmazásban az információs elemek nemcsak a dokumentációs anyag gyűjtésében és megóvásában, hanem és főleg felhasználásában jelentkeznek, minthogy az anyag felhasználása nem más, mint a dokumentáció által feltárt szakirodalmi eredmények közvetítése, konkretizálása valamely felmerült elméleti vagy gyakorlati szakkérdés megoldására.

A Szovjetunióban — mint köztudomású — maga a „dokumentáció” terminus nem honosodott meg. Ennek szerepét minden vonatkozásban az „informácija” szakkifejezés tölti be. Valamennyi központi dokumentációs intézmény a CITEIN-től (Central'nij Insztitut Tehniko-Ékonomicseszkoj Informacii) kezdve az ITEIN-en (Insztitut Tehniko-Ékonomicseszkoj Informacii) át a VINITI-ig (Vszeszojusznuj Insztitut Naucsnoj Tehnicseszkoj Informacii) nevében viseli a tájékoztatási jelzőt. Ugyancsak így jelölik az egyes ipari tárcák központi dokumentációs hivatalait (CBTI = Central'nij Bjuro Tehnicseszkoj Informacii) és az üzemekben szervezett tájékoztató irodákat (BTI = Bjuro Tehnicseszkoj Informacii). Mindezekben egyaránt

⁴ Közli: *Guide de la Fédération Internationale de Documentation*. Partie II. La Haye 1955. FID Publication N° 267. 5. l. A FID most közzétett új alapszabálytervezete a fenti fogalmi meghatározást érdemben változatlanul fenntartja, s azon csak egy szó felváltásával mindössze annyit módosít, hogy a „dissémination” kifejezés helyett a „distribution” megjelölést alkalmazza.

⁵ A FID-féle fogalmazásban a válogatás nyilván a közreadást megelőző funkció; a KOBLITZ-féle válogatás pedig a dokumentációs feltárást megelőző értékelése a dokumentálásra alkalmasságnak.

⁶ Vö. I. m. 6. l.

folyik a szakirodalmi anyag közvetlen dokumentációs feltárása, s a központiak a feldolgozott anyag szétsugárzásáról is gondoskodnak különféle dokumentációs kiadványokban. Ugyanakkor a feltárt irodalom adatainak rendszerezését, megőrzését, s abból konkrét tájékoztatási feladatokat is ellátanak, azaz általában a dokumentáció mindkét fajta tevékenységét együtt folytatják, sőt annak igénye nélkül is, hogy a kétfajta dokumentációs tevékenység megjelölésére külön terminológia álljon rendelkezésre.

Az angol nyelvterületen az információ és a dokumentáció terminusok vagy *azonos* fogalmat fednek, vagy információn a dokumentációs tevékenységnek kiegészítő, *visszakereső részét* értik. Az első esetben az információ egyértelmű a dokumentációval, a másodikban pedig annak része, s így nem esik a dokumentáció fogalmi körén kívül. A legújabb gyakorlatot jól szemlélteti a Western Reserve University (Cleveland, Ohio) által 1956-ban tartott Conference on Documentation,⁷ amely a dokumentáció kérdéseiről szólván, majdnem valamennyi jelentésében az „information” terminust alkalmazza, amikor is az vagy a *teljes* dokumentációs, vagy a visszakereső feladatkört jelenti. A második értelmet pedig az ugyanezen a konferencián bemutatott dokumentációs terminológia⁸ szemlélteti, amely ugyan az információ kifejezésének ama általános szóhasználatából indul ki, amely szerint az valamely ténynek, tárgynak vagy eseménynek bármely közreadható formában való ismeretével egyenlő, de annak *dokumentációs rendeltetést is* tulajdonít, továbbá meghatározza az információnak mint *tevékenységnek* tartalmát.⁹ Ez utóbbi értelemben az „information” nem azonos tartalmú a „documentation” fogalmával, hanem a dokumentációs tevékenység körében alkalmazva annak egyik szektorát képviseli.

Az amerikai szakirodalomban a dokumentáció tárgykörében a *legkiterjedtebb figyelmet* a dokumentációs eszközökkel már *feltárt szakirodalmi forrásoknak konkrét kérdések megoldására* való igénybevételére szentelik. Az 1958 novemberében Washingtonban tartott International Conference on Scientific Information¹⁰ (ahol az „information” terminus megint a teljes irodalomfeltárást jelenti, azaz a dokumentáció fogalmával egyértelmű) 7 tárgykörbe csoportosított, összesen 75 beszámoló előadásából az általános kérdéseket felölelő 13 bevezető és az összefoglaló perspektivikus feladatokat megjelölő 9 befejező előadáson kívül a legbővebb érdeklődéssel a dokumentációs anyag rendszerezése, megóvása és visszakeresése, azaz az információ felé fordult a figyelem (a 4., 5. és 6. csoportban összesen 33 előadásban). Az angol nyelvű irodalom azonban az „information” ez utóbbi *szűkebb fogalmára* más terminust is alkalmaz, és pedig a francia gyökből (retrouver) képzett „retrieval” kifejezést, amellyel szűkíteni tudja az information átfogó fogalmát. Ehhez képest aztán az angol nyelvű nomenklatúrában a dokumentáció két tevékeny-

⁷ Anyagát közli: SHERA, J. H.—KENT, A.—PERRY, J. W.: *Documentation in Action*. New York—London 1956. Second Printing 1957, 471 l.

⁸ L. i. m. 15—26. l.

⁹ „Information = 1. Knowledge concerning some particular fact, subject or event in any communicable form; for purposes of documentation, it has three basic criteria: existence, availability and semantic content. 2. Operationally, information is that which adds to or changes a representation of what is known or believed to be known.” I. m. 21. l.

¹⁰ Átfogó ismertetését lásd PIETSCH, E.: *Die Internationale Konferenz über das wissenschaftliche Informationswesen in Washington, D. C. vom 16—21. November 1958*. Bericht und Betrachtungen. Nachr. Dok. 9 (1958) 4, 199—202. l.

sége: a folyamatos szétsugárzó és az eseti visszakereső funkció (dissemination and retrieval) mint ugyanannak a szakirodalmi dokumentációs feldolgozó munkának összetartozó két arculata szerepel. Ez a kettős megjelölés a dokumentáció kétfajta tevékenységére más terminológiával egyébként — főleg régebben — az európai nomenklatúrában is jelentkezett, amikor előbbit (a szétsugárzó funkciót) *aktív* dokumentáció, utóbbit (a visszakereső feladatkört) *passzív* dokumentáció néven jelölték.

A dokumentációs elméletnek a két fogalom egységét kifejező fenti állásfoglalásán túlmenően ezt az egységet fejezi ki a dokumentáció nemzetközi *gyakorlata* is. A referáló lapok szerkesztőségei kivételével alig ismerünk olyan jelentősebb dokumentációs intézményt, amely csak a dokumentáció feladatkörének egyik szektorát: a feltáró és szétsugárzó tevékenységet látná el. Valamennyien maguk gyűjtik és a visszakereső munkára rendszeresen készenlétben tartják az általuk feltárt (sőt gyakran más szervektől is beérkező) dokumentációs anyagot, s abból megkeresésre vagy öntevékenyen információs szolgáltatásokat nyújtanak. Sőt valójában a jól szerkesztett referáló folyóiratok tárgyi indexek közzétételével maguk is ellátnak információs feladatokat, mert az éven át folyamatosan nyújtott dokumentációs közleményeiket az indexek útján a visszakereső felhasználásra alkalmassá teszik.¹¹ De nem hagyhatók figyelmen kívül az olyan, leghaladottabb dokumentációs szolgáltatások sem, amelyek egy menetben szorosabb értelemben vett dokumentációs s egyúttal információs szerepet is ellátnak azáltal, hogy egyes szakkérdések anyagára úgy gyűjtik egybe és dolgozzák fel a legszámottevőbb szakirodalmat, hogy az minden további visszakeresőmunka, azaz az eredeti szakirodalom áttekintése nélkül már önmagában kellő tájékoztatást nyújt.¹² Az ilyen, általunk harmadfokúnak nevezett dokumentációs szolgáltatások esetében¹³ a dokumentáció két arculata szétbonthatatlan egységben áll az olvasó előtt, s külön információs tevékenységre ennek nyomán nincs is szükség.

Természetesen a dokumentációs munka változatos alakulásában, és pedig főleg a *műszaki dokumentáció alsó szintjén* (az üzemekben folyó dokumentációs munkában) találkozunk olyan alakulással is, hogy az *információs tevékenység teljesen különvlik* a szorosabb értelemben vett dokumentációs munkától, mert az üzemben berendezett dokumentációs szerv maga rendszeres irodalomfeltáró funkciót nem lát el, hanem csak a központi dokumentációs intézményektől beszerzett dokumentációs anyagot közvetíti, s *annak alapján* nyújt tájékoztató szolgáltatásokat. Ez az alakulás azonban az üzemi szakirodalmi dokumentációs munkára *nem szükségképpen jellemző*, mert emellett a közvetítő funkció mellett az üzemek egy részében (a nagyobb üzemekben) szorosabb értelemben vett dokumentációs munka is folyik, rendszerint házi használatra. Ennek keretében olykor házi referálólapot is

¹¹ Erre egyébként a szóbanlevő terminológiai tanulmány maga is utal, vö. 10. 1. 2. bek.

¹² Vö. POLZOVICS Iván: *Új irányok a dokumentáció gyakorlatában* (Neue Richtungen in der Praxis der Dokumentation). Az Országos Műszaki Könyvtár Jubileumi Évkönyve. Bp. 1958. 141—181. l.

¹³ Harmadfokúnak tekintjük a tartalmi feltárás következő lépcsőzetességére tekintettel: 1. fok a csak címadatokat vagy annotációt közlő bibliográfiai kiadványok; 2. fok a feltárt irodalmat referátumokban ismertető hagyományos dokumentációs szolgáltatások; 3. fok az irodalmat az eredetit helyettesítő bő kivonatokban (digestekben) feltáró leghaladottabb dokumentációs kiadványok.

szerkesztenek, a legtöbb esetben dokumentációs gyorsszolgáltatásokat (folyóirat-tartalomjegyzékfordításokat, címdokumentációs füzeteket) adnak ki, azaz ilyen módon a dokumentáció kettős tevékenysége itt is együttesen folyik. Másrészt viszont a *kisebb üzemekben* a dokumentációs szerv *önmagában gyakorta nem képes ellátni az információs (visszakereső) tevékenységet* sem, s csak arra tud vállalkozni, hogy ezt a munkát is másoktól (irodalomkutatót ellátó központi vagy területi szervektől) közvetítse.

Az eddig előadottakból két tény tűnik ki. Először is, hogy az *elmélet irányadó megnyilvánulásai*ban a dokumentáció fogalmát két fő funkciójára kiterjedően úgy vonta meg, hogy *mind a rendszeres feltáró és szétsugárzó, mind az eseti visszakereső tevékenység együttesen vagy vagylagosan a dokumentáció lényeges tartalmát teszi*. Másodszer pedig, hogy a két tevékenység a dokumentáció *gyakorlatában* a dokumentációs intézmények felső szintjén *általában együttesen* jelentkeznek, s *csak a műszaki dokumentáció alsó szintjén* mutatkozik *olyan alakulás is*, hogy a dokumentációs szerv *csak tájékoztató tevékenységet nyújt*.

Mindezek következtében a szóbanlevő terminológiai tanulmánynak az az osztályozása, amely az információt nem a dokumentáció egyik funkciójának, hanem attól független tevékenységnek minősíti, véleményünk szerint nem folyik az elmélet általános felismeréseiből, és nem következik az általános gyakorlatból sem. Az kétségtelen, hogy a dokumentáció gyakorlatában, a történeti alakulás során bizonyos dokumentációs funkciók csoportja *külön elnevezéssel jelölt kategóriává*, az *információ fogalmi körévé* képződött ki, de ez az alakulás a *dokumentáció körében*, az azzal való szerves kapcsolat feladása nélkül ment végbe. Sőt a dokumentáció elmélete és gyakorlata különös gondal és rendkívüli gyakorisággal építgeti ki — mint sajátjait — azokat az eszközöket és eljárásokat, amelyek a forrásanyag visszakeresését hatékonyabbá tehetik. Ha ez a tevékenység tőle független lenne, bizonyára nem tekintené a dokumentáció egyik mai legfőbb feladatának, hogy a szükséges intézményeket és eljárásokat kidolgozza, és a dokumentációs gyakorlat rendelkezésére bocsássa.

De erre törekszik valójában a Német Demokratikus Köztársaság központi dokumentációs szervezete is, amikor az üzemekben a dokumentáció szolgáltatásainak hathatósabb felhasználására információs hálózatot kíván az eddig működő dokumentációs hálózat mellett kiépíteni. Innen — az NDK határain kívül — mindenesetre úgy látszik, hogy a fogalmaknak a szóbanlevő terminológiai tanulmányban való tisztázása gyakorlati okokból éppen ennek a hálózatnak szabatos elnevezése és ahhoz alakuló funkciói meghatározása érdekében vett elméleti elindulást is. Az általunk előadottak nyomán azonban egyúttal úgy látszik, hogy az *információ fogalmának teljes elkülönítése* a dokumentációtól *kevésbé megokolt* és — tegyük hozzá — a fenti gyakorlati célra *nem is szükséges*, sőt kontraindikált.

Ha ui. azokat az üzemi felhasználási helyeket, amelyek maguk nem folytatnak szorosabb értelemben vett (v. aktív) dokumentációs tevékenységet, e sajátáguk megjelölésére az információs jelzővel akarjuk ellátni, ezt könnyebben megtehetjük annak elméleti előrebocsátása nélkül, hogy az információ fogalmilag nem tartozik a dokumentációs tevékenység körébe. Ehhez csak arra van szükség, hogy egyes dokumentációs (passzív) funkciókat külön dokumentációs feladatkörnek tekintsünk, amely az aktív dokumentációs tevékenység mellett szintén dokumentáció, de annak körülhatárolt területe.

Ilyen módon *helyes lesz a megkülönböztetés a teljes dokumentációs feladatkört ellátó Dokumentationsstelle és a csak passzív tevékenységet, a dokumentációs anyag közvetítését, azaz a tájékoztatást ellátó Informationsstelle között. Ha azonban a fogalmi elhatárolást úgy hajtjuk végre, hogy az információt a dokumentáció fogalmi köréből ki is rekesztjük, akkor az új terminológia csak a dokumentációs anyag tárolását, feltárását és felhasználását végző passzív szervekre lesz helyes, de legott hiányokat idéz majd elő a Dokumentationsstellék elnevezésében. Ezek ugyanis a dolog természetéből folyóan nemcsak aktív dokumentációt látnak el kifelé, azaz a központ útján a teljes hálózat számára, hanem gyűjtik, rendszerezik és visszakeresésre felhasználják a dokumentációs anyagot egyrészt a saját részükre, de, mint tudjuk, irodalomkutatást, információs szolgálatokat látnak el megkeresésre mások részére is. Ha pedig most már az információnak semmi köze nem lesz a dokumentáció fogalmához, akkor elnevezésük funkciójuknak csak egy részét: az aktívat fogja fedni, az információs tevékenység azonban megnevezetlen marad. Ezért a két fogalom elkülönítése nyomán utóbbiakat okszerűen Dokumentations- und Informationsstellék-nek kellene átkeresztelni.*

Mindezekből pedig az következik, hogy az NDK-ban folyó dokumentációs munka és a fennálló, ill. kiépítésre váró dokumentációs szervezetek gyakorlata *sem ad megokolt magyarázatot* az információ fogalmának a dokumentációtól való elkülönítésére. Sőt a magunk részéről úgy látjuk, hogy a dokumentációs anyag felhasználásának biztosítása éppen a szocialista országok jól szervezett dokumentációs rendszereiben *különös nyomatékkal kívánja meg a dokumentáció részéről való gondviselést, ami szükségképpen csak akkor lehet, ha ez a tevékenység is a dokumentáció szerves részének tekinthető.* Emiatt pl. ha elvileg és gyakorlatilag arról lenne szó az egész világon, hogy a dokumentáció hasznosítása kívül maradna a dokumentáció feladat- és hatáskörén, a mondott okból indokoltnak látnánk éppen egy olyan kezdeményezést, amely ezt a feladatkört is a dokumentáció munkájába vonná be.

Van végül még egy alig elhanyagolható szempont. Több évtizedes gyakorlati munka és a dokumentáció irodalmának folyóiratokban közreadott, ezrekre menő publikációi nyomán a dokumentáció ismeretköre napjainkra beérett arra, hogy a tudományok hierarchiájában önálló tudományággá¹⁴ váljék. S amikor a dokumentáció tudománya éppen megszületőben van, máris leszűkíteni igyekszik saját hatáskörét, s ezt éppen az utóbbi években, ill. évtizedekben jelentkező olyan *korszerű problémáktól és megoldásoktól kívánja mentesíteni*, amelyek további fejlődését és megizmosodását nagyban előmozdítanák. A tudományok fejlődése más területeken nem ezt a képet mutatja. A külön részterületekké összeálló tudományszakok egy-egy tudományág körében igen hosszú ideig — gyakran évszázadokig — ennek szerves részeként fejlődnek, s csak amikor már maguk is önálló egészet mutatnak, és sajátos igényeik kielégítésére az alaptudományszaktól eltérő külön törvényszerűségek és módszerek összefüggő rendszerét megalkották, differenciálódnak, válnak ki az alaptudományszak köréből. Lehet, hogy az információ diszciplínája is ezt az utat fogja bejárni. De megítélésünk szerint *korai lenne* ma már ezt az ismeretkört *kiejteni* a dokumentáció ballon-kosarából. Ezzel az ismeretlen helyen érne földet (nem tudjuk, hol találná meg helyét?), ugyanakkor pedig ettől a doku-

¹⁴ Ugyanígy Pietsch, E.: i. m. 201. l.

mentáció tudományága biztos, hogy nem *emelkednék magasabbra*. Ellenkezőleg, ismét oda jutna vissza, ahonnan a múlt század harmincas éveitől referátumok szerkesztésével és referálólapok, valamint kartonszolgálatok kiadásával elindult.

IVÁN POLZOVICS: DOKUMENTATION UND INFORMATION

In Theorie und Praxis der Dokumentation sind für die Grundbegriffe der Dokumentation zwei Termini verwendet, u.zw.: Dokumentation und Information. Der Inhalt dieser beiden Begriffe ist aber bis heutzutage nicht eindeutig festgelegt. Man versteht unter Information in vielen Sprachgebieten und bei mehreren Autoren den Begriff der Dokumentation selbst, in anderen Fällen nennt man aber Information bloss einen Teil der Dokumentationstätigkeit, u. zw. die Rückforschung und Darbietung des gesammelten (und bereits veröffentlichten) Dokumentationsmaterials. In diesem letzteren Sinne ist der Termin Information mit dem Begriff Dokumentation nicht identisch, sondern stellt im Kreise der Dokumentationstätigkeit lediglich einen Sektor desselben dar. Eine neueste Auffassung (bei Josef KOBLITZ: *Dokumentation und Information*. Eine terminologische Untersuchung. Dokumentation. 6/1959 (1. S. 3—10.) macht in dieser Richtung einen weiteren Schritt, und trennt die beiden Begriffe in der Weise, dass der mit dem Termin Information bezeichnete Aufgabenkreis weder mit dem Begriff Dokumentation identisch sei, noch einen Teil desselben bilde, sondern als ein abgesonderter Tätigkeitsbereich anzusehen wäre, der zwar auf Leistungen der Dokumentationsarbeit gegründet ist, jedoch eine von ihr unabhängige Tätigkeit darstelle. Der vorliegende Aufsatz analysiert die These und Begründung dieser letzteren Auffassung, und beweist an Hand theoretischer und praktischer Untersuchungen zwei Tatsachen. Erstens: massgebende theoretische Äusserungen haben den Begriff Dokumentation in dem Sinne umrissen, dass sowohl die fortlaufend erschliessende und weiterleitende, als auch die fallweise unternommene rückforschende Tätigkeit und Darbietung entweder zusammen, oder alternativ den wesentlichen Inhalt der Dokumentation bedeuten. Zweitens: die beiden Tätigkeiten werden in der Praxis auf der höchsten Stufe der Dokumentation im allgemeinen zusammen ausgeübt, und bloss auf der unteren Stufe der technischen Dokumentation begegnet man gelegentlich einer Form, bei welcher die Dokumentationsstellen lediglich informative Leistungen darbieten.